

קלה-ב

אביי אמר, אין להוכיח מכאן, **דלעולם אימא** לך התובע ממון מחברו בטענת ברי, והלה טוען שמא, **חייב**. כרב הונא ורב יהודה הנ"ל.

ושאני הכא, דכמנה לאחר בידך דמי. כלומר, כיון שהאח תובע בשביל אחיו⁽¹³³⁾, אמרינן ליה, "לאו בעל דברים דידין את". ומשום כך אינו נאמן להוציא מהם ממון⁽¹³⁴⁾.

שנינו במשנה: "האומר זה אחי אינו נאמן, ויטול עמו בחלקו, **מת יחזרו נכסים למקומן**, נפלו לו נכסים ממקום אחר ירשו אחיו עמו".

הגמרא מסתפקת מה נחשב כנכסים שנפלו לאח ממקום אחר.

בעי רבא, שבח ששבחו נכסים מאליהם מהו? האם דינו כשבח הבא ממקום אחר, או לא?

מבאר הגמרא את צדדי הספק: **בשבח המגיע לכתפים** [דהינו, שנתן לאח המסופק קרקע ריקה, וטרח בה והשביחה, והרי היא

כעת מלאה פירות], **לא תיבעי לך, דבי נפלו לו נכסים ממקום אחר דמי**. ויחלקו כולם בשוה באותו שבח.

כי תיבעי לך, בשבח שאינו מגיע לכתפים, כגון שנתן לו דיקלא, ואלים [התעבה מעצמו], או **ארעא, ואסקא שרטון** [עלה הנהר על גדותיו, וזיבל את הקרקע, בלא טירחת הבעלים], **מאי? האם יחלקו האחים באותו שבח, או שמא יחזור אותו שבח לאח הראשון שנתנה לו**⁽¹³⁵⁾?

ומסקינן בתיקו.

מתניתין:

המקנה לחבירו ממון לאחר מותו, לא קנה. כיון שאין קנין לאחר מיתה.

ומכל מקום תקנו חכמים, בשכיב מרע המחלק נכסיו לפני מותו, שדבריו קיימים, כדי שלא תיטרף דעתו.

ולכן, **מי שמת, ונמצאת דייתיקי** [צואה] שלא הספיק לאומרה לפני מותו, אלא כתבה

אחיו, אינה הודאת בעל דין, כיון שאינו מודה על נכסיו-אלא על נכסיו הספק.

133. **הרשב"ם** העמיד במקרה שהאח המסופק עצמו אינו יודע, וטוען ברי רק מכח אחיו.

אך **התוס' רי"ד** העמיד שהאח המסופק טוען אף הוא ברי, אך כיון שסוגיין לא שייכת לדין "ברי ושמא ברי עדיף", כיון שטענת השמא של האחים טענה טובה היא, דלא הוה להו לדעת אם אחיהם הוא או לאו, ואינו נאמן אלא מחמת הסי ע שיש לו מטענת הברי של האח, בכהאי גוונא חשיב כ"ברי על ידי אחר".

134. ברשב"ם משמע שנחלקו אביי ורבא האם מהני טענת ברי על ידי אחר. ולדעת רבא מועיל ברי אף על ידי אחר.

ובשיעורי הגר"ש רוזובסקי כתב, דרק באחד מהאחים יש לו חלק מהנכסים ונחשב כבעל דבר, סבר רבא שיכול לטעון ברי, אך באחר שאינו בעל דבר כלל, אף רבא מודה שאינו יכול לטעון ברי כלל. (וע"ע בשו"ת בית הלוי חלק ג סימן לו ב.)

135. עיין ברש"ש, ובשערי ישר שער ה פרק

לא הקנה לו מהיום?

כל שכתוב בה (137) "דא תהא למיקם ולהיות אחר מיתתי".

ואיזה היא מתנה הקונה מהיום ולאחר מותו?

כל שכתוב בה "מהיום ולאחר מיתה".

ומקשה הגמרא: **אלא**, כלומר, משמע מדבריך, שרק אם כתב לו "מהיום ולאחר מיתה" הוא דהויא מתנה, אך אם כתב לו "מעכשיו" לא הויא מתנה?

אמר אבוי, הכי קאמר, איזו היא מתנת בריא שהיא כמתנת שכיב מרע, דלא קני אלא לאחר מיתה, כל שכתוב בה "מהיום ולאחר מיתה" (138).

יתיב רבה בר רב הונא באכסדרא דבי רב, ויתיב וקאמר משמיה דרבי יוחנן: שכיב מרע

על גבי שטר, ואפילו אם היתה קשורה על יריכו, שאין לנו ספק שהוא כתבה, הרי זו אינה כלום.

כיון שאין בכחו להקנות ממון לאחר מותו. ורק בשכיב מרע תקנו חכמים כנ"ל.

אך אם זיכה בה השכיב מרע לאחר, דהיינו, שהיה כתוב בה "נכסים הכתובים בשטר זה אני מקנה לך בקבלת השטר שתקבל ממני", בין אם הקנה לאחד מן היררשין, בין שאינן מן היררשין, דבריו קיימין.

כיון שדברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים דמו. (136):

גמרא:

הגמרא מבארת את דברי המשנה: **תנו רבנן: איזה היא דייתיקי? כלומר, איזו היא צוואת שכיב מרע שגובה לאחר מיתה, אפילו אם**

יא.

136. באור המשנה על פי הרשב"ם. ולשיטתו עיקר הנדון הוא האם גמר בדעתו להקנות לו בשטר, ואין שטר לאחר מיתה, או שמא לא גמר להקנות לו בשטר.

אך במרדכי (תרבי) כתב, שכאשר יש שטר לא תקנו חכמים שדברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים, כיון שעשה שטר אין חשש שמא תיטרף דעתו.

ובר"י מיגאש כתב, דחיישינן שמא חזר בו מאותה מתנה. ולכן לא נתנה למקבל המתנה. ואמנם אם זיכה את השטר מחיים לאחר, קנה, כאילו צויה בפיו. ודברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים.

137. הר"ן מפרש בשם הרשב"ם שלשון זה

אינו כתוב בשטר, אלא זהו פירוש המילה "דייתיקי".

אך יש שפרשו שלשון זה הוא הכתוב בשטר. וכן נראה מגרסת הספרים שלנו.

138. ברשב"ם מבואר, שאינה ממש כמתנת שכיב מרע, שאם כתב "מהיום ולאחר מיתה", קנין הגוף חל מהיום, והפירות נקנים לאחר מיתה, ולכן אינו יכול לחזור בו עוד ממתנתו. מה שאין כן במתנת שכיב מרע שיכול לחזור בו ממתנתו כל זמן שלא מת.

אך בתוספות העמידו במקרה שאמר "מהיום אם לא אחזור בי עד שעת מיתה". ובכהאי גוונא אכן יכול לחזור בו ממתנתו עד שעת מיתה.

ובדברי הרשב"ם עיין בקצות החושן (רמח ט).

כותבין ונותנין שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה.

ומפורש כדברי רב שיזבי, שרבי אלעזר אמר מימרא זו, ורבי יוחנן העיד שכן ההלכה כדבריו.

ומבאר רבי יוחנן את ההלכה: רבי יוחנן אמר, לא בכל מקרה אין כותבים לאחר מיתה, אלא, תיבדק.

מבאר הגמרא: מאי תיבדק?

כי אתא רב דימי אמר שתי הלכות, שהשניה מבאר את דברי רבי יוחנן⁽¹⁴¹⁾.

האחת: דייתיקי מבטלת דייתיקי. כלומר, שכיב מרע שכתב נכסיו לאחד, וחזר וכתבם לאחר, השני קנה ולא הראשון.

כיון ששכיב מרע יכול לחזור בו בתנתו עד מותו. אך אם כתב במתנת בריא, אינו יכול לחזור בו וליתנה לאחר.

וההלכה השניה: שכיב מרע שאמר "כתבו ותנו מנה לפלוני", ומת, רואין, אם כמיפה את כחו, דהיינו, אם נראה שכונתו לכתוב שטר רק כדי ליפות את כוחו של המקבל, ולא התכוין לעכב את המתנה עד כתיבת השטר (ולקמן יבואר כיצד ניכרת כונתו),

שאמר "כתבו ותנו מנה לפלוני", ומת קודם שהספיקו לכתוב כדבריו⁽¹³⁹⁾, אין כותבין ונותנין, שמא לא גמר בדעתו להקנותו אלא בשטר, ואין שטר לאחר מיתה⁽¹⁴⁰⁾.

אמר להו רבי אלעזר לתלמידיו, איזדהרו בה. [הזהירו לנהוג כך, שכן ההלכה].

רב שיזבי אמר, לא ככהיה המעשה, אלא, מימרא זו רבי אלעזר אמרה, ואמר להו רבי יוחנן לתלמידיו, איזדהרו בה.

אמר רב נחמן בר יצחק, כותיה דרב שיזבי מסתברא.

כיון שאי אמרת בשלמא רבי אלעזר אמרה, מוכן מדוע אצטריך רבי יוחנן לאסחודי עליה [להעיד על דברין] דרבי אלעזר. כיון שרבי אלעזר היה תלמידו, והוצרך לומר שהלכה כדבריו.

אלא אי אמרת רבי יוחנן אמרה, וכי אצטריך רבי אלעזר לאסחודי עליה דרבי יוחנן רביה?!

ועוד תא שמע רביה נוספת כדברי רב שיזבי, דרבי אלעזר אמרה: דשלח רבין משמיה דרבי אבהו, הוו יודעים ששלח רבי אלעזר לגולה משום רבינו, [בשם רב]: שכיב מרע שאמר "כתבו ותנו מנה לפלוני", ומת, אין

וכן אם אמר "תנו" בלבד, נותנים כדבריו. כדברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים דמו. ואף כבריא נותנים, שמצוה לקיים דברי המת. תוספי הרא"ש.

141. על פי הרשב"ם. ועיין בשיטה מקובצת שהביא בזה פירושים נוספים.

139. ואפילו אם כתבו, אין נותנים את השטר לאחר מותו, שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה. רש"ש.

140. והוא הדין אם אמר "תנו וכתבו", חיישינן שלא התכוין להקנות לו אלא בשטר.

אך אם אמר "תנו אף כתבו", קנה. כיון שלא אמר "כתבו" אלא כדי ליפות את כחו. רשב"ם.